

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ МУЗИЧНОЇ ТЕМАТИКИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

LEXICAL AND STYLISTIC PECULIARITIES OF TRANSLATION OF THE ENGLISH MUSICAL TEXTS INTO UKRAINIAN

Пільгуй Н.Н.,

orcid.org/0000-0003-4510-8106

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри ділової іноземної мови та перекладу

Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Черненко С.Ю.,

orcid.org/0000-0002-9801-0631

викладач

Освітнього центру "ONLY ENGLISH"

У лінгвістичному дослідженні проведено лексичний та стилістичний аналіз англійських текстів у галузі мистецтва, зокрема музики, та визначено труднощі їх перекладу. У статті зазначено, що тексти цієї сфери виступають у ролі інформативної арени, на якій усі країни представляють себе засобом своїх культурних досягнень. Музичне мистецтво не є винятком.

Все більше фахових журналів з'являються та позиціонують себе музикознавчими. Вони публікують статті, у яких знайомлять пересічних читачів з історією музики, її розвитком та видатними людьми, які стали основоположниками цієї сфери мистецтва, та з тими, які тільки починають отримувати свої здобутки у цій галузі.

У статті впорядковано вже здобуті знання та результати й розглянуто нові аспекти дослідження, а саме визначено стиль текстів музичного спрямування, вивчено їх лексико-стилістичні особливості та розглянуто особливості перекладу таких текстів українською мовою. У статті визначено їх основну мету, якою є інформування читача, спонування до прочитання для надання нових знань у певній галузі. Тексти музичного спрямування характеризуються чітким та стислим викладом інформації, що спонукає реципієнта сприймати повідомлення у зрозумілій для нього формі.

Встановлено, що тексти музичного спрямування містять риси декількох стилів мовлення, що дають можливість досліджувати такі тексти з різних боків. Лінгвістичні, лексичні та стилістичні особливості викликають інтерес не тільки музикознавців та лінгвістів, але й перекладачів, які використовують такі тексти як матеріал для відпрацювання вже відомих перекладацьких трансформацій та виявлення нових технік і прийомів перекладу.

У подальшому тексти музичного спрямування можуть слугувати предметом для граматичних та морфологічних досліджень, а також для вивчення їх із прагматичної точки зору. Дослідження труднощів, що виникають під час перекладу, зможуть допомогти у пошуку вирішення перекладацьких проблем та створення нових рішень для модернізації перекладу текстів музичного спрямування загалом.

Ключові слова: тексти музичного спрямування, стиль музичного тексту, лінгвістичні особливості, стилістичні особливості, перекладацька трансформація.

The linguistic research conducts a lexical and stylistic analysis of English texts in the field of art, in particular music, and identifies difficulties in their translation. The article notes that the texts of this area act as an information arena in which all countries present themselves as a means of their cultural achievements. The art of music is not an exception.

More and more professional journals are appearing and positioning themselves as musicologists. They publish articles where they acquaint ordinary readers with the history of music, its development and the outstanding people who became the founders of this field of art, and with those who begin to receive their achievements in this field.

The article collects the already acquired knowledge and results and considers new aspects of research, namely the style of musical texts is determined, their lexical and stylistic features are studied and the peculiarities of translation of such texts into Ukrainian are considered. The article defines their main purpose, namely informing the reader, encouraging reading in order to provide new knowledge in a particular field. Musical texts are characterized by a clear and concise presentation of information that encourages the recipient to perceive the message in a form understandable to him.

It is established that the musical texts contain features of several styles of speech, which provide an opportunity to explore such texts from different angles. Linguistic, lexical and stylistic features are of interest not only to musicologists and linguists, but also to translators who use such texts as material for working out already known translation transformations and discovering new translation techniques and approaches.

In the future, musical texts can be used as a subject for grammatical and morphological research, as well as for studying them from a pragmatic point of view. Research on translation difficulties can help to find solutions to translation problems and create new solutions to modernize the translation of musical texts in general.

Key words: musical texts, musical texts' style, linguistic peculiarities, stylistic peculiarities, translation transformation.

Постановка проблеми. Наше суспільство складається з багатьох націй та культур, які утворюють одне ціле. Безумовно, кожна нація має свої традиції, які виокремлюють її серед інших. Додаючи щось своє, представники різних народностей формують одну культурну спадщину, яка є багатшаровою та різноманітною. Вона створює свідомий процес між поколіннями, який накопичує матеріальні та духовні культурні цінності, де наступна епоха приймає те краще, що існувало до неї [1, с. 151]. З'являється невидимий зв'язок нового та давнього, який поєднує різні покоління на місцевому рівні, а країни – у більш глобальних масштабах.

Духовні культурні цінності ми не можемо потримати у руках, але можемо відчувати, пам'ятати, ділитися ними та передавати через покоління. Одним із складників такої культурної спадщини є мистецтво, а саме його різні частини та сфери. Мистецтво не має обмежень, воно не контролюється політикою, не обмежується релігією та не має мовних бар'єрів. Наприклад, споконвіку люди створювали музику, яка складалася з простих звуків, зрозумілих для кожного. Поступово розвивалося суспільство, відповідно, еволюціонували музичні твори, які зараз відомі по всьому світі. Вони стали об'єктами численних досліджень музикознавців, лінгвістів та перекладознавців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вибрана тема широко досліджувалася у роботах музикознавців Л.А. Мазеля, С.С. Скребкова, Є.В. Назайкінського, які вивчали основні чинники формування стилю текстів музичного спрямування, та лінгвістів Т.М. Маслова, Є.В. Дейснер, що розглядали лексичні одиниці та музичну термінологію у текстах цього спрямування.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є виявлення лексичних та лінгвістичних особливостей англійських текстів музичної тематики шляхом аналізу їх мовностилічних ознак під час перекладу українською мовою.

Мета дослідження зумовлює виконання таких завдань, як визначення стилю тексту музичного спрямування, дослідження його лексичних, лінгвістичних ознак та особливостей перекладу такого тексту.

Об'єктом дослідження є лексичні та лінгвістичні особливості текстів музичного спрямування, які виступають предметом дослідження, вибрані методом суцільної вибірки з фахових музичних журналів.

Актуальність вибраної теми зумовлюється спрямуванням лінгвістичних досліджень сучас-

них авторів на комплексне вивчення текстів музичного напрямку, їх мовних і структурних особливостей, а також реалізації прагматичної функції через переклад.

Виклад основного матеріалу. Розвиток музичного мистецтва обумовлює посилення інтересу лінгвістів та музикознавців до вивчення текстів музичного спрямування, їх структури, лексики, стилю написання та особливостей, які впливають на їх сприйняття читачами. Усі тексти такого напрямку мають свій визначний стиль – музичний. Вперше у своїх роботах про музичний стиль заговорив музикознавець Л.А. Мазель, який, беручи до уваги основні чинники, що впливають на формування стилю (естетичні, художні, музично-мовні, ідейні та соціально-історичні), дійшов висновку, що музичний стиль – це широка система, яка містить музичне мислення, ідейно-художні концепції, різноманітні образи та засоби їх втілення у тексті, яка виникає в умовах певного соціально-історичного підґрунтя і певним чином пов'язана зі світоглядом [2, с. 15].

Досліджуючи стиль текстів музичного спрямування, основоположними твердженнями можемо вважати визначення С.С. Скребкова, який зазначив, що стиль таких текстів є найвищим видом художньої єдності [3, с. 10], та Є.В. Назайкінського, який стверджував, що стиль є тією якістю, якою характеризуються тексти музичної тематики, що дає змогу відчувати, пізнавати, та проявляється у сукупності всіх без винятку властивостей, об'єднаних у цілісну систему [4, с. 20].

Будь-який текст певної тематики має свої специфічні лінгвістичні особливості, які виділяють його серед інших текстів. Характерною рисою текстів музичного спрямування є використання музичних термінів, оскільки музична термінологія відіграє суттєву роль у підвищенні художньої цінності твору [5, с. 26].

У ході дослідження англійських видань фахових музичних журналів визначено, що всі терміни можна розподілити на такі три категорії:

– класифікація музичних інструментів, одиниці музичного метру: *wind* – *духові інструменти*, *percussion* – *ударні інструменти*, *crescendo*, *woodwind* – *дерев'яні духові інструменти*, *brass* – *мідні духові інструменти*, *string* – *струнні інструменти* *measure* – *такт*, *bars* – *такт*;

– музичні інструменти: *violin* – *скрипка*, *viola* – *віола*, *oboe* – *гобой*, *horn* – *пік*, *harp* – *арфа*, *piano* – *піаніно*, *organ* – *орган*, *cello* – *віолончель*;

– музиканти та музичні голоси й ансамблі: *orchestra* – *оркестр*, *alto* – *альт*, *tenor* – *тенор*, *bass* – *бас*.

Переклад термінів не є можливим без додаткових знань, які пов'язані з походженням терміна, його класифікацією та функціонуванням у тексті. Переклад термінології вимагає поглибленого вивчення галузі застосування терміна, в нашому випадку – музичної галузі, розуміння значення самого терміна та спроможності відтворення значення у мові перекладу.

Одним із головних прийомів під час перекладу термінів є переклад за допомогою лексичного відповідника, лексичної одиниці, яка у мові перекладу збігається за значенням з одиницею мови оригіналу й точно передає зміст висловлюваного.

“Trombone doubling the lower three choral parts – alto, tenor, and bass – was assumed in Salzburg sacred choral music written in the 18th century” [6, с. 20] – «Імовірно, **тромбон**, що подвоює три нижчі хорові партії – **альт**, **тенор** і **бас**, – був частиною священної хорової музики Зальцбургу, написаної у 18 столітті».

“Only after all the voices have sung the fugue subject does Bach present fugal entrances in the orchestra (m. 27), first in the oboe, followed by flutes and the string” [7, с. 28] – «Тільки після того, як усі голоси виконали тему фуги, Бах вводить фугальне виконання **оркестром (такт 27)**, спочатку **гобоєм**, а потім **флейтами та струнними інструментами**».

У вищенаведених прикладах можна побачити застосування лексичних відповідників. Вони є однозначними, позбавленими синонімів та конотативного значення, повністю передають значення термінів, не порушуючи структури висловлювання, та відповідають нормам мови перекладу.

Тексти музичного спрямування поєднують у собі декілька стилів, зокрема риси художнього стилю. Це яскраво проявляється у використанні фразеологізмів для надання емоційного забарвлення висловлюванню.

“I believe that a composer can continue to teach for years without his deficiencies being found out; but to be a critic, he has to pull his socks up – or else!” [8, с. 377] – «Я вважаю, що композитор може продовжувати викладати роками, не проявляючи жодних недоліків; але щоб бути критиком, він повинен **стрибнути вище своєї голови** – або навіть більше!».

Фразеологічні одиниці мають специфічну структуру, і не завжди вона співпадає зі значенням, яке в неї вкладене, тому у вищенаведеному прикладі було застосовано переклад відповідним еквівалентом. Досить важливо, щоби за такого перекладу відповідна лексична одиниця у мові

перекладу відповідала емоційному насиченню одиниці мови оригіналу.

Під час дослідження текстів із фахових видань ми виявили використання жаргонної лексики, слів, які використовуються певними соціальними чи об'єднаними загальними інтересами групами [9, с. 122]. Досить часто жаргонізми використовуються людьми, яких поєднує одна професія чи рід діяльності. Музикознавці у своїх роботах застосовують лексику, яка зрозуміла лише вузькому колу читачів, і така лексика часом викликає труднощі під час перекладу.

Перекладаючи тексти музичного спрямування, ми виокремили декілька прикладів використання жаргонізмів.

*“One of the most extraordinary forms, or more properly, techniques, employed in the cantatas of Bach is the **choreinbau**, used in first movements of many of the cantatas”* [7, с. 25] – «Однією з найбільш неординарних форм, або, більш правильно, технік, що застосовуються в кантатах Баха, є **хоренбау**, що використовується на початку дій багатьох кантат».

У прикладі автор використовує термін *“choreinbau”*, який не має еквівалентів у мові перекладу і є технікою, за якої одна частина музичного твору, яка була раніше вторинною, з'являється у творі та отримує нове звучання, стаючи основним мотивом твору. Під час перекладу було застосовано спосіб транскрибування. Надалі перекладачу необхідно надавати стисле пояснення подібних жаргонізмів, адже читачу, який не є професіоналом у цій сфері, буде досить важко зрозуміти значення цієї лексичної одиниці.

Прикладом застосування жаргонізмів в англомовних текстах музичної сфери є такий уривок.

*“Perhaps nowhere within the **oeuvre** of Bach is this more obvious than in the cantatas, which over two hundred extant works available for investigation”* [7, с. 25] – «Можливо, ніде в **творчості** Баха це не є більш очевидним, ніж у кантатах, в яких понад двісті робіт, доступних для дослідження».

Уривок ілюструє використання жаргонізму, який є лексичною одиницею іншомовного походження. Було застосовано еквівалентний переклад, адже відповідник існував у системі мови перекладу, але під час роботи над текстом необхідно пам'ятати, що багато жаргонізмів можуть бути запозичені з інших мов, а це може викликати труднощі під час перекладу, тому перекладачеві необхідно попередньо досліджувати етимологію слів, які є одиницями різних мов.

Як було зазначено, тексти музичного спрямування містять елементи художнього стилю,

що допускає використання образних художніх засобів.

“While I am flattered by the pretty compliment which he pays me as ‘an established prowler in the outskirts of the classical composers’...” [8, с. 377] – «Доки мене підлещують гарним компліментом, яким мене описують як «відомого волоцюгу в околицях класичних композиторів»...».

У вищенаведеному прикладі спостерігається використання такого художнього засобу, як порівняння. Такою фразою підкреслюється некомпетентність молодого композитора. Емоційна насиченість досягається саме за допомогою порівняння. Під час перекладу ми застосували калькування, щоб зберегти художню образність та сенс, який було покладено у висловлювання.

Слід додати, що художнім образом, який досить часто зустрічається в опрацьованих текстах музичного спрямування, є епітет.

“The elder Garcia’s work in reproducing the entire scores of three operas from memory was perhaps the outstanding achievement of this remarkable man” [8, с. 377] – «Робота старшого Гарсії, у якій відтворено на пам’ять усі партитури трьох опер, була, мабуть, **видатним** досягненням цієї чудової людини».

Використання епітетів у цьому прикладі має функцію додавання слову нового значення та іншого смислового відтінку, підкреслюючи характерні риси та конкретну якість слова, додаючи емоційну насиченість. Калькування – лексичний прийом перекладу, який було застосовано у цьому прикладі, – вдало розкриває основну думку, не порушуючи норми мови оригіналу та перекладу.

Висновки. Опрацювання текстів музичного спрямування дало змогу дійти висновку, що стиль мовлення таких текстів має ознаки публіцистич-

ного, наукового й художнього. Їх основною метою є інформування читача, спонукання до прочитання для надання нових знань у галузі музики. Тексти музичного спрямування характеризуються чітким та стислим викладом інформації, що спонукає читача сприймати повідомлення у зрозумілій для нього формі. Такі риси притаманні публіцистичному стилю, що дає змогу говорити про застосування деяких ознак цього стилю мовлення під час написання статей у музичній сфері.

Чітка структура опрацьованих текстів, деталізований розподіл на абзаци дають змогу розкрити, обґрунтувати та виокремити ключові інформаційні моменти в тексті. Логічність, стислість, точність, наявність спеціальної термінології та жаргонізмів формують науковий стиль, який також є невід’ємною складовою частиною стилю написання текстів музичного спрямування.

Художні засоби, епітети, порівняння, метафори, гіперболи надають художньої образності та емоційної насиченості тексту. Використання фразеологізмів дає змогу автору впливати на сприйняття читачем прочитаного, навіть формувати певні моральні якості та естетичні смаки. Риси художнього стилю також притаманні текстам музичної сфери, вони створюють індивідуальний стиль написання, що допомагає автору запам’ятатися і спонукати до читання його статей знову.

Наявність ознак декількох стилів мовлення в англійських текстах музичної сфери дає змогу лінгвістам та музикознавцям проводити дослідження різного спрямування та характеру. Перекладачі можуть використовувати тексти музичного спрямування для практики перекладу, адже наявність різноманітних мовленнєвих засобів та лексичних одиниць дає змогу відпрацювати різні перекладацькі трансформації, техніки та прийоми перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Каткова Т.Г. Поняття культурної спадщини за міжнародним та українським законодавством. *Право і безпека*. 2005. Т. 4. № 5. С. 148–152.
2. Мазель Л., Цуккерман В. Анализ музыкальных произведений. Москва : Музыка, 1967. 752 с.
3. Скребков С.С. Художественные принципы музыкальных стилей. Москва : Музыка, 1973. 448 с.
4. Назайкинский Е.В. Стиль и жанр в музыке : учебное пособие для студентов высших учебных заведений. Москва : Гуманитарный издательский центр «Владос», 2003. 248 с.
5. Дейснер С.В. Музична термінологія у художніх творах сучасних англійських письменників. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2014. Vol. II (4). Issue 24. P. 25–27.
6. Crabb R.P. Mozart’s “Grand Mass in C Minor” K.427/417a. *The Choral Journal*. 1985. Vol. 26. No. 1 (AUGUST). P. 13–22.
7. Flannagan P. Selected Examples of “Choreinbau” in the Cantatas of J.S. Bach. *The Choral Journal*. 2000. Vol. 41. No. 5 (DECEMBER). P. 25–35.
8. Dickinson E.F. Beethoven’s Early Fugal Style. *The Musical Times*. 1995. Vol. 96. No. 1344 (Feb.). P. 76–79.
9. Маслова Г.М. Особливості та способи перекладу жаргонної лексики (на матеріалі художнього тексту). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2016. Вип. 21 (1). С. 122–125.